

השאיפה למרומים: מחשבות על קריסת מגדלי התאומים

שוש רותם

כעשור חלף מאז צפה העולם בקריסת מגדלי התאומים. מיליוני אנשים עקבו בתדהמה אחר נפילתו של אחד הסמלים רבי-העוצמה של הקדמה, הטכנולוגיה והכוח הכלכלי. בחירתו של אוסמה בן-לארן במבנים אלה דווקא לא הייתה מקרית. היה זה ניסיון מכוון לפגוע באייקון המסמל את עוצמת המערב. קריסת המגדלים היא אירוע מכוון המצדיק חשבון נפש תרבותי ופוליטי – וגם זמן להרהר במגדלים עצמם: למה הם נבחרו לשמש אייקונים של התרבות המערבית? או: למה אנחנו בונים לגובה? מה מניע את החברה האנושית להשקיע מאמצים טכנולוגיים ומשאבים כלכליים בניסיון לטפס לרקיע?

מגדל בכל התנ"כי הוא המיתוס המבנה של האידיאה האנושית לבנייה לגובה. בספר בראשית מסופר:

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים. וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְקֶעָה בְּאֶרֶץ שְׂנֵעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ, הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה; וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְּבָנָה לְאַבֵּן וְהַחֲמֵר הָיָה לָּהֶם לְחֵמֶר. וַיֹּאמְרוּ, הֲבֵה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם, וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ (בראשית יא, א-ד)

בחינת הפסוקים מגלה שני מניעים לבניית המגדל המיתי. הראשון, "נעשה לנו שם", הוא האדרת החברה המסוגלת להישג טכנולוגי מדהים וליכולת כלכלית לממש את ההישג. בפירושה לפסוקים אלה ציינה נחמה ליבוביץ (1977), כי הפירוט הרב שנמסר בסיפור על שיטת הבנייה מדגיש את ההישג הטכנולוגי המאפשר את בניית המגדל (עמ' 75). בפסוק: "הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה, ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר" (בראשית יא, ג) מצטייר האדם כמי שבעזרת כישוריו הטכנולוגיים גובר על סביבתו ומייצר חומרי בנייה (לבנים) גם באזור שבו חומר הבנייה הטבעי (האבן) אינו בנמצא. ליבוביץ טוענת שהיכולת הטכנית של האנושות

מולידה את הגאווה – כאשר יש בידי האדם לבנות הוא אינו מבקש לבנות מחסה אלא "עיר ומגדל", בניין ענק המציב אותו כ"שליט עולמים, הרוצה לעלות על במותי עד, להידמות לעליון, להנציח את שמו עלי אדמות, להתגבר על ידם על הרגשת חולשתו, על ידיעתו אשר ממנה אין מנוס ואין מפלט" (ליבוביץ, 1977, עמ' 75). בכך הופך האדם את הטכנולוגיה מהאמצעי למטרה, והמגדלים שהוא בונה הם למעשה ביטוי של הפגנת יכולת טכנולוגית; ניסיון להתחרות באל ובכוחות העל-אנושיים. המניע השני, "פן נפוץ על פני כל הארץ", הוא בניית נקודת ציון פיזית המלכדת את החברה סביבה. על פי מחקריו הארכיאולוגיים של אנדרה פרו, מגדל בבל היה למעשה "זיגורט", מבנה ארכיטקטוני מונומנטלי הבנוי משלוש עד חמש קומות מדורגות (Parrot, 1954, p. 15). כ-30 מבנים כאלה נחשפו על ידי ארכיאולוגים בשטחים של מסופוטמיה העתיקה, ונאמדו כבני 4,000 שנה לערך. הפירוש המסורתי לשם "בבל" מתייחס לקרבה הפונטית של "בבל" ל"בלבול", כפי שנכתב בהמשך הסיפור: "הבה נרדה ונבלה שם שפתם, אשר לא ישמעו איש שפת רעהו" (בראשית יא, ז). אך פרו וחוקרים אחרים קושרים את המילה babel עם המילה האכדית *bab-*

שרידי הזיגורט באור-נמו (Ur-Nammu), 2100-2000 לפנה"ס, דרום עיראק
 צלם: ג'ושוע מקפול (McFall);
 מקור: <http://www.flickr.com/photos/jmcfall/46769923>

ilu שפירושה "שער האלוהים" (Doane, 1910, p. 34). המילה *ziggurat* (או כפי שהיא נכתבת בידי חוקרים מסוימים *ziququratu*) נגזרה מן המילה *zaqaru* שפירושה "להיות גבוה, מורם" (שם, עמ' 16). אם נתייחס למגדל בכל כאל זיגורט, נוכל לבחון אותו כחלק מתופעה חברתית ותרבותית רחבה ולא כאירוע חד-פעמי.

החל ממגדל בכל ועד לגורדי השחקים של המאה ה-20 וה-21 מנסה החברה האנושית לפרוץ את גבולות הגשמיות על ידי בניית מגדלים. המגדלים משתנים בהתאם ליכולת הטכנולוגית של הזמן והמקום, בעוד המניעים לבנייתם משתנים בהתאם לערכים החברתיים והתרבותיים של התקופה. עם זאת, במסה זו אטען כי לצד הערכים הפרטיקולריים של הבנייה יש שני מניעים, אותם המניעים שהובילו לבניית מגדל בכל, הנמצאים בבסיסה של כל הבנייה הגבוהה לדורותיה. האחד, "נעשה לנו שם", המביע את הערצת הטכנולוגיה עד כדי הפיכתה למטרה בפני עצמה; והאחר, "פן נפוץ", שהוא הצורך החברתי ליצור סמל פיזי הקושר את הקהילה סביבו.

הארכיטקטורה עובדת בשני מישורים. המבנים שהיא יוצרת הם בראש ובראשונה פונקציונליים, משמשים את האדם וממלאים צרכים בסיסיים ובהם מחסה והגנה, וצרכים חברתיים כמו מקומות איסוף לקיום חיי קהילה. אך גם כשהפונקציה היא המהות של המבנה (ולא תמיד זה כך), הוא משמש גם כלי תקשורת. הסמיוטיקאי אומברטו אקו רואה בארכיטקטורה מערכת של סימנים שיש לאפיין אותם כדי לפרשה (Eco, 1980). לטענתו, מלבד המסר של הפונקציה יכול האובייקט הארכיטקטוני להעביר מסר אידיאולוגי. אקו משתמש כדוגמה בכס מלכות, שהוא כיסא בעל פונקציה בסיסית אך גם משדר כבוד, יראה והדר. אולם, מכיוון שהישיבה על הכס אינה נוחה, המסר האידיאולוגי הופך למסר העיקרי והפונקציה הבסיסית – למסר משני.

אקו מונה סוגים שונים של קודים, והראשון בהם הוא הקוד הטיפולוגי. על פיו, יש מערכים ארכיטקטוניים שמסמנים לנו, ללא קושי, את התפקיד של המבנה: "כנסייה", "בית ספר", "תחנת רכבת" וכדומה, אולם מגדלים אינם נמנים עמם, ולמעשה אינם ניתנים לסיווג טיפולוגי. אמנם בתקופות מסוימות מגדלים השתייכו לטיפוס מבנה מוגדר (כגון כנסיות בימי הביניים), אך הצורה הפיזית של המגדל אינה נגזרת מן התפקוד שלו. הקתדרלה, כמקום תפילה, אינה זקוקה למגדל. כך נמצא גם שרווח כלכלי (ישיר, הנגזר מניצול מרבי של שטחי קרקע לבנייה) אינו יכול להסביר את גובהם של גורדי השחקים. במקרים רבים גובהם העצום מייקר את

בנייתם, כך שרווחיותם מוטלת בספק (Goldberger, 1981). הפער בין צורת המגדל לפונקציה שהוא אמור למלא מדגיש את הקשר בין הצורה והאידיאה (לעומת הקשר בין הצורה והפונקציה), בבנייה הגבוהה.

הנתק בין הצורה לפונקציה בולט עוד יותר במבנה כמו מגדל אייפל הריק, שנבנה כסמל נטול פונקציה: נקודת ציון פיזית בנוף העירוני. סמל זה נשען באופן ישיר על המיתוס של מגדל בבל, שנבנה גם הוא כנקודת ציון שנועדה לאחד סביבה קהילה תרבותית. מגדל אייפל נבנה ב-1889 ל"תערוכה הגדולה" של פריז (l'Exposition universelle de Paris). למגדל הברזל העצום, 300 מטר גובהו, לא יועד תפקיד פונקציונלי כלשהו – הוא נועד להציג את תפארתה של הטכנולוגיה, את ההתפתחות ההנדסית של צרפת בפתחה של המאה ה-20. מתכנן המגדל, המהנדס גוסטב אייפל (Eiffel), כתב על יצירתו: "איזה מבקר יישאר אדיש למבנה זה? מהו מקור ההערצה אם לא גודל המאמץ ופאר התוצאה? המגדל יהיה המבנה הגבוה ביותר שנבנה אי פעם על ידי האדם. האם לא יהיה נפלא בזכות עצמו?" (מצוטט אצל Billington, 1983, p. 62).

מאז, יותר מ-120 שנה, משמש מגדל אייפל סמל רב-עוצמה. הסמיוטיקאי רולאן בארת ניסה לפרש את המשמעויות שלו ולהבין את כוחו:

המגדל נמצא שם [...] אין מבט בפריז שהוא לא נוגע בו בשעה זו או אחרת של היום [...] כל הלילה הוא יהיה שם, קושר אותי מעל פריז אל חברי, אשר גם הם, אני יודע, רואים אותו: איתו אנו יוצרים דמות משתנה בה הוא המרכז היציב: המגדל הוא חברותי (Barthes, 1999, p. 172).¹

ציטוט זה מאזכר את המניע השני לבניית מגדל בבל – "פן נפוץ". מגדל אייפל הפך לסמל בעל משמעות בעבור תושבי פריז מעצם נוכחותו הפיזית, והוא קושר את מבטיהם של תושבי העיר השונים ומחבר אותם כקהילה.

גם "נעשה לנו שם" מתממש במגדל אייפל. לפי בארת, המגדל היה לסמל בין-לאומי של פריז המייצג את "המודרניות, התקשורת, המדע. טיל, גזע, מנוף, פאלוס, מכת ברק, מתעמת עם מלאי החלומות שלנו – הוא הסמל הבלתי נמנע – כפי שאין מבט פריזאי שאינו כולל אותו, אין פנטזיה שאינה מכירה בו וניזונה ממנו" (Barthes, 1999, p. 165). היותו חסר שימוש ולכן חסר היגיון, מעצים את המיתוס הנוצר סביב המגדל. הוא אינו משתתף בטקס או בפולחן כלשהו ולכן משמש כלי קיבול להכלת אין-סוף משמעויות ושאיפות פרטיות ואוניברסליות.

1 כל הקטעים במסה תורגמו בידי המחברת.

מאות שנים לפני מגדל אייפל נבנו ברחבי אירופה קתדרלות גבוהות במיוחד. אף על פי שהיו שונות במהותן מן המגדל, מוטיבציה דומה הניעה את הקמתן. הקתדרלות הגותיות שנבנו במאות ה-12 וה-13 באירופה שאפו אף הן לשמים: החלונות המחודדים, הגובה הפנימי העצום שהתאפשר על ידי המצאות טכנולוגיות לתמיכת הקירות, מגדל הפעמונים – כולם מובילים את העין אל על. הסימבוליקה הנוצרית של ימי-הביניים יחסה חשיבות רבה לשמים ולאור האלוהי הנובע מהם. יחד עם החשיבות הדתית, האדירו הקתדרלות את הערים שהן נבנו בהן. מגדלי הקתדרלה נראו ממרחק רב, הרבה לפני שנגלתה העיר. זאת ועוד: בניית הקתדרלות התאפשרה רק בעקבות הישגים חברתיים משמעותיים שחלו בתרבות האירופית במאה ה-11 וה-12. ההתפתחות העירונית בתקופה זו לוותה ביציבות פוליטית יחסית, בצבירת הון ובהתפתחות של מערכות התחבורה והתקשורת, לצד המצאות טכנולוגיות כמו הגלגילה (pulley). הקתדרלות היוו נקודת ציון לתושבי העיר, מקום איסוף ומפגש וסמל לבאים מבחוץ (Cunningham & Reich, 1982, p. 187).

בעיירה סן-גימיניינו (San Gimignano) נבנו באותה תקופה מגדלים בעלי אופי אחר, לא דתי. סן-גימיניינו נוסדה עוד בימי האימפריה הרומית בצומת הדרך שחיברה בין רומא ומעבר האלפים לדרך שחיברה את פיזה לטוסקנה, אך הוכרזה כעיר רק במאה התשיעית, לאחר שהבישוף של וולטרה נתן לה רישיון לקיים שוק שבועי. בעקבות השגשוג הכלכלי שנבע ממתן ההיתר הצטרפו לעיר תושבים רבים והתעורר הצורך לבנות חומה חדשה שתקיף את הפרברים שנבנו סביבה. בניסיון לשלוט בהתרחבות המואצת של העיר נחקקו חוקים נוקשים להגבלת גודלם של הבתים החדשים. נקבע כי מידותיהם לא יעלו על 15x22 מ'. מתעשרי העיר מצאו דרך חלופית להפגין את כוחם – עיצוב חזיתות מסוגגנות ומקוריות המשלבות מגדלים גבוהים. כתוצאה מכך, במאה ה-13 קיטטו 72 מגדלים את קו הרקיע של העיר שמנתה בסך הכול 7,000 תושבים. על פי הפולקלור המקומי, כשחוקים עירוניים חדשים הגבילו את גובה המגדלים, כך שלא יעברו את גובהו של מגדל העירייה שהתנוסס לגובה של 50 מ', רכשה אחת המשפחות העשירות של העיר, שבשטחה כבר עמד מגדל אחד, את החלקה הצמודה לביתה ובנתה מגדל נוסף, וכך נוצרו "מגדלי התאומים" של המאה ה-13.

בניית המגדלים בסן-גימיניינו היא דוגמה מובהקת לתופעה חברתית המעידה על תחרות בין בעלי הון, המשליטים את כוחם על ידי חתימה פיזית של בנייה לגובה. בניית המגדלים התאפשרה בעקבות יכולת טכנולוגית, ובעיקר כלכלית, המסוגלת להביא את היכולת הטכנולוגית לכלל מעשה. בהיעדר מניע דתי (לפחות מוצהר),

”מגדלי התאומים”, סן ג'ימיניינו (צילום של המחברת)

השאיפה לגובה נבעה מהרצון להוכיח עליונות טכנית, אך זאת תוך כדי הישענות על המיתוסים המושרשים בתרבות, המעניקים ליכולת הכלכלית כוח וחשיבות.

בתחילת המאה ה-20 החלה בניית גורדי שחקים בשיקגו ובניו יורק. הדגש בבנייה בשיקגו הושם על החדשנות הטכנולוגית שהושגה על ידי שילוב של פלדה ובטון. עיצוב הבניינים הדגיש את הקונסטרוקציה שלהם ושידר קידמה ומודרניות. לעומת זאת, בניו יורק עוצבו בניינים בסגנון ניאו-קלאסי או ניאו-גותי, שהדגישו את הגובה. המבנים Flatiron (1903), Woolworth (1909) Metropolitan Life Tower ו-Building (1907) נבנו כהפגנות של כוח ועוצמה של חברות ההון. כשהותקף הארכיטקט נפוליאון לה-ברון (LeBrun) על העיצוב של מגדל המטרופוליטן-לייף, הנראה כהעתק מדויק של הקמפנילה בכיכר סן מרקו בוונציה, השיב: ”שני מגדלים של הקמפנילה, זה על גבי זה, לא יגיעו לגובהו של המטרופוליטן” – תשובה מוחצת ברוח תקופתו (Goldberger, 1981, p. 39).

הקונספט של מרכז הסחר העולמי בניו יורק הוצג בשנות השישים כיוזמה כלכלית

וכמנוף לחירושה של דרום מנהטן וחיזוקה כמרכז העסקי של העיר. בניסיון להסוות את המניעים הכלכליים של הבנייה, שחלק ניכר ממנה מומן מתקציבים ציבוריים של עיריית ניו יורק ושרווחיה הישירים נועדו ליזמים פרטיים, נעטה המרכז בסיסמאות של "שלום ואחוזה עולמיים". בנאומו בטקס חנוכת המבנה אמר אדריכל הבניין,

מימין: נפוליאון לה־ברון, בניין מטרופוליטן לייף, ניו יורק, 1909.

מקור: <http://www.lileks.com/NYC/postcards/Office/metlife.html>

משמאל: קמפנילה, ונציה, 1609 (צילום של המחברת)

מינורו ימסאקי (Yamasaki): "סחר עולמי פירושו שלום עולמי, ולפיכך לבניינים של מרכז הסחר העולמי בניו יורק יש מטרה גדולה יותר מהספקת חדרים לדיירים. מרכז הסחר העולמי הוא עדות חיה לדבקותה של האנושות בהשגת שלום עולמי" (Bernard, 2002), אולם בניגוד לכוונותיו המוצהרות של האדריכל, הבניינים בעלי הנוכחות הפיזית העצומה סימלו את העולם המופשט, הנעלם מן העין, של הסחר הבין-לאומי. הבניינים היו לסמל הקפיטליזם המערבי ולא לסמל של השלום העולמי. "מבט למגדלי התאומים נסך בנו ביטחון", כתב העיתונאי לאונרד דווין, "הם הזכירו לנו היכן אנחנו: אנו חיים בעיר העשירה ביותר של אמריקה, המנוע לצמיחתה הכלכלית, עיר שיכולה לא רק לבנות את המגדל הגבוה בעולם אלא לבנות שניים כאלה" (Devin, 2001, p. 107).

הרעיון המרכזי של העיצוב הארכיטקטוני היה הדגשת גובהם של המגדלים. ההחלטה לבנות שני מגדלים במקום אחד אינה מוסברת על ידי האדריכל, אך סביר להניח שהיא קשורה בפרופורציות שבין הבסיס לגובה המבנה (שהן 6:1 במגדלי התאומים בהשוואה ל-1:2.5 באמפייר סטייט בילדינג, למשל). ככל שהבסיס קטן יותר, כך מודגש גובהו של הבניין, אך כך הוא גם מושפע יותר מרוחות חזקות. כדי להתגבר על כוחות הרוח, היוצרים קושי בעבור מגדל גבוה בעל בסיס קטן, נבנה הבניין בשיטה קונסטרוקטיבית בלתי שגרתית, החוזרת למעשה לשיטת הבנייה

מינורו ימסאקי, מגדלי התאומים, 1972, ניו יורק.
מקור: <http://manhattan.about.com>

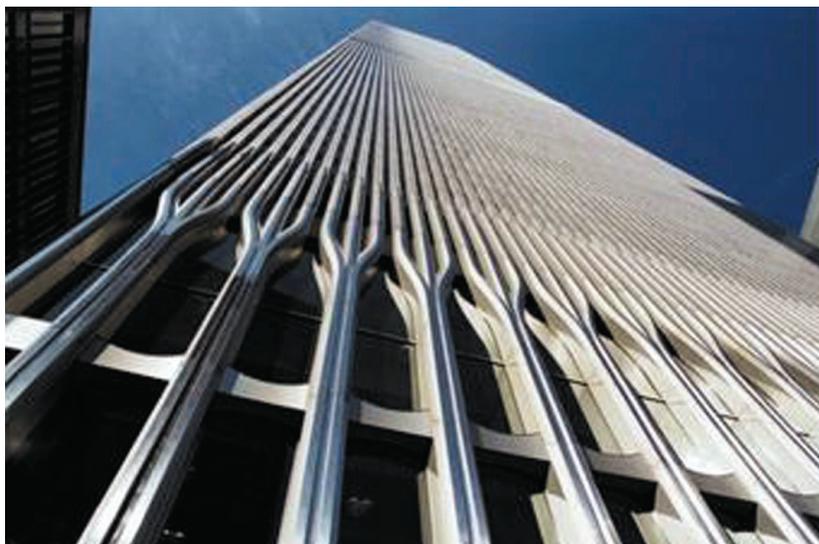
המיושנת של קירות נושאים.² לעומת הקירות המסיביים הבנויים מאבן או לבנים בבנייה המסורתית, קירות המגדלים נבנו מפלדה מחוזקת מצופה באלומיניום. לבנייה בשיטה זו יש חסרונות אסתטיים: בגלל השיטה הקונסטרוקטיבית, כל הקומות בבניין

² בעבר נבנו קירותיהם של כל המבנים מלבנים ומבטון, שנועדו לשאת את משקלן של התקרות והקומות. כדי לשאת משקל זה נבנו קירות עבים וצפופים. בתחילת המאה ה-20 פותחה טכנולוגיה חדשה – החדרת עמודים וקורות מפלדה לתוך הבטון היצוק (בטון מזוין). שינוי זה גרם לכך שמשקל המבנה נישא מעתה על ידי עמודי הפלדה, וכתוצאה מכך התאפשר לבנות קירות דקים מחומרים מגוונים כמו זכוכית, גבס ועץ.

חייבות להיות זהות בגודלן. כך, צורת המגדלים נקבעה על ידי שיקולים הנדסיים ולא עיצוביים והובילה לצורת "קרטוני הסיגריות", כפי שכינו אותם תושבי העיר (Meehan, 1976, p. 11).

כדי לחזק במידה מספקת את הקירות החיצוניים (הנושאים) של המבנה, היה צורך לבנות רשת של עמודים ולמקמם בצפיפות רבה, אחד כל 55 ס"מ, וזה כמוכן הכתיב את הרוחב המרבי של החלונות. למרבה האירוניה, לימסאקי, אדריכל הבניין, היה פחד גבהים, ויש הטוענים שהוא תכנן את צפיפות העמודים כך שיוכל לאחוז בכל יד בעמוד בזמן ביקוריו באתר בעת הבנייה. הוא עצמו כתב שאילו היה לו חופש יצירה מוחלט, הוא היה מתכנן אך ורק בתים של קומה אחת המשקיפים על שדות פרחים (Goodheart, 2002, p. 18).

כדי להגדיל את רוחב החלונות בקומות התחתונות, המסחריות, של המבנה איחד ימסאקי כל שלושה עמודים לאחד וקיבל "חלון גותי". בד בבד, משחק עיצובי זה (היחיד בחזיתות המבנה) נועד להעצמת הגובה. הקשת הגותית מושכת את המבט כלפי מעלה, ובמקרה של מגדלי התאומים, מוסיפה נופך סימבולי משלה למבנה על ידי חיבור הצורה המוכרת מן הכנסיות הניאו-גותיות הרבות הפזורות במנהטן, למבנה המודרני.

מינרדו ימסאקי, מגדלי התאומים, 1972, ניו יורק, חלונות "גותיים" בקומות התחתונות.
מקור: FreeFoto.com

מבקרי האדריכלות לא חסכו שבטם מהמגדלים. עם השלמת הבנייה הם תוארו כ"שמאלץ טהור" וכ"גותיקה של ג'ורג' מוטורס" על ידי עדה לואיז הקסטבל (Huxtable), מבקרת ה"ניו יורק טיימס", וכ"בומבסטי טהור" על ידי דגלאס דייויס, מבקר ה"ניו יורק טיימס" (Meehan, 1976, p. 11). עם זאת, מגדלי התאומים זכו לפופולריות עצומה בעיר ובעולם כולו (יותר גלויות של המגדלים נשלחו מדי שנה מאשר של כל בניין אחר בעולם (McGuigan, 2001). בדומה למה שכתב בארת על מגדל אייפל, גם מגדלי התאומים, שנבנו לגובה עצום (417 מ' ו-415 מ') וכבשו את קו הרקיע של מנהטן, נתפסו כנקודת הציון העיקרית של העיר – ה"מצפן" שלה. "יכולת לראותם ממרכז העיר, בוהקים במרחק ביום שמש. אם הלכת לאיבוד בדאונטאון, במקומות שהרשת העירונית 'מתפרקת', תמיד יכולת להרים את עיניך ולמצוא את מגדלי התאומים שיכוונו אותך" (Devin, 2001, p. 107).

המגדלים קרסו באקט של טרור אלים, אחרי ששני מטוסי נוסעים פגעו בהם, זה אחר זה. גורדי השחקים והמטוס... שני סמלים של החברה המודרנית שנוצרו כדי לאפשר לאדם להתנתק מן הקרקע; שתי מכונות "המלמדות אותנו, כל אחת בדרכה, להיות מודרניים" (Goodheart, 2002, p. 18). רובנו איננו מבינים את הטכנולוגיה התומכת במכונות האלו. היכולת שלנו לתת אמון במדענים שהמציאו אותן ושזהותם אינה ידועה לנו, לעלות למטוס או להיכנס למעלית שתוביל אותנו לקומה ה-100 של גורד השחקים, ובמילים אחרות, היכולת להתעלות על היצרים החייתיים המורים לנו להישאר צמודים לקרקע, היא, לפי ההיסטוריון אדם גודהרט, מה שמבחין את האדם משאר בעלי החיים (Goodheart, 2002, p. 19).

שני הגופים, המגדל והמטוס, שהותכו יחדיו, יצרו דימוי חדש שייחרת בזיכרון ההיסטורי – דימוי שמשמעותו עדיין אינה נהירה לנו. האם קריסת הסמלים המובהקים של החברה המערבית בת־זמננו מסמנת סיומה של תקופה? לפי שעה נראה כי המרוץ לשמים לא הסתיים. מדי כמה חודשים מתפרסמת תוכנית להקים בניין חדש שעתיד להיות "הבניין הגבוה בעולם". האחרון שבהם, שנודע עליו במרס 2011, הוא "מגדל המלוכה" הנבנה בעיר ג'דה בערב הסעודית, המתוכנן להתנשא לגובה המדהים של 1,600 מ'.

ההיסטוריה מלמדת אותנו שהאנושות תמשיך לשאוף לשמים. בניינים גבוהים ייבנו במטרה לקרב אותנו לרקיע ולהוכיח יכולות חדשניות שטרם הושגו. מה תהיה האידיאולוגיה שבשמה ייבנו מבנים אלו ומה הם יסמלו – לעתיד פתרונים.

רשימת מקורות

- ליבוביץ, נחמה (1977). *עיונים בספר בראשית*. ירושלים: הסוכנות היהודית.
- Barthes, Roland (1999). The Eiffel Tower. In Neil Leach (Ed.), *Rethinking architecture: A reader in cultural theory* (pp. 158-172). London and New York: Routledge.
- Bernard, Ray (2002). WTC profiles: Personal stories of people involved with the WTC Disaster. Retrieved May 28, 2012, from <http://www.graduatingengineer.com/articles/20020111/WTC-Profiles>.
- Billington, David P. (1983). *The tower and the bridge: The new art of structural engineering*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Cunningham, Lawrence S., & Reich, John J. (1982). *Culture and values*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Devin, Leonard (2001). The Twin Towers. *Fortune*, 144, 107-108.
- Doane, Thomas William (1910). *Bible myths and their parallels in other religions*. New York: The Commonwealth Company.
- Eco, Umberto (1980). Function and sign: The semiotics of architecture. In Geoffrey Broadbent, Richard Bunt & Charles Jencks (Eds.), *Signs, symbols and architectures* (pp. 11-69). Chichester: John Wiley & Sons.
- Goldberger, Paul (1981). *The skyscraper*. New York: A.A. Knopf.
- Goodheart, Adam (2002). The skyscraper and the airplane. *The American Scholar*, 71, 13-19.
- McGuigan, Cathleen (2001). Requiem for an American icon. *Newsweek*, 138, 86.
- Meehan, Thomas (1976). The World Trade Center: Does mega-architecture work? *Horizon*, 18, 4-15.
- Parrot, André. (1954). *The tower of babel*. New York and London: Routledge.